

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Ο.Π.Ι.ΔΗ.Χ.: ASIAF_JMICH 24/1/2023

Συνεντεύκτρια: **ΝΑΣΗ ΣΙΑΦΑΚΑ (ΝΣ)**

Αφηγητής: **ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΙΧΑΗΛ (ΓΜ)**

Βιντεοσκόπηση και παρεμβάσεις με ερωτήσεις : **ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΚΟΣ (ΓΚ)**

Απομαγνητοφώνηση: **ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΧΡΙΣΤΟΥΛΑΚΗ (10/2/2023)**

Οι χρόνοι αναφέρονται στα ακουστικά αρχεία **ASIAF_JMICH_AUDIO1, ASIAF_JMICH_AUDIO2**

Απομαγνητοφώνηση αρχείου: **ASIAF_JMICH_TRANS**

(ΝΣ) Καλημέρα, είμαστε απ' την Ομάδα Προφορικής Ιστορίας, τ' όνομά μου είναι Νάσση Σιαφάκα και είμαι η συντονίστρια αυτής της ομάδας. Είναι χαρά μας και τιμή να μας μιλήσετε για το Χαλάνδρι, να μας μιλήσετε για την ιστορία της ζωής σας που συγχρόνως είναι και ιστορία και της πόλης μας, σ' ένα βαθμό.

(ΓΜ) Χαίρομαι ιδιαίτερα που είμαστε μαζί και θα θυμηθούμε το παλιό Χαλάνδρι.

0:00:58 - Συστήνεται και αναφέρει την πρώτη ανάμνησή του για το καράβι «ΕΛΛΗ».

(ΝΣ) Ωραία. Θα 'θελα να ξεκινήσουμε με μερικά βιογραφικά στοιχεία, δηλαδή να μας πείτε το όνομά σας, έτσι για να καταγραφεί, πότε γεννηθήκατε...

(ΓΜ) Το όνομά μου είναι Γιάννης Μιχαήλ, η μητέρα μου είναι το γένος Γεωργίου Κουρτέση, έχω γεννηθεί το 1933 και η πρώτη αμυδρά εντύπωση, μάλλον η ανάμνηση που έχω είναι στη Βουλιαγμένη ένα βράδυ που κάτι άκουσα σ' ένα ραδιόφωνο για κάποιο καράβι της Ελλάδας, την «ΕΛΛΗ», που την τορπιλήσανε οι Ιταλοί. Αλλά τίποτ' άλλο δεν θυμάμαι. Κατόπιν...

0:01:46 - Μιλάει για την οικογένειά του και για την ιστορία της οικογένειας από το 1821.

(ΝΣ) Καλά θα φτάσουμε και σ' αυτό, εγώ θα 'θελα λίγο πιο πολλές λεπτομέρειες για το όνομα του πατέρα...

(ΓΜ) Λοιπόν, κατ' αρχήν....

(ΝΣ) Για τον πατέρα, την οικογένειά του....

(ΓΜ) Κατ' αρχήν είμαστε οικογένεια απ' το Χαλάνδρι, η μητέρα μου είναι Χαλανδραία, ο πατέρας μου ήτανε..., είχε γεννηθεί στο Κορωπί, παντρεύτηκε στο Χαλάνδρι, ήταν υπάλληλος της Εθνικής

Τραπέζης με διακεκριμένη σταδιοδρομία και έχουμε ζήσει, είχα ζήσει όλη μου την πρώιμη ηλικία στο Χαλάνδρι

(ΝΣ) Μετακόμισε δηλαδή η οικογένεια Μιχαήλ στο Χαλάνδρι;

(ΓΜ) Όχι! Όχι, ο πατέρας μου μόνο παντρεύτηκε τη μητέρα μου στο Χαλάνδρι.

(ΝΣ) Μάλιστα.

(ΓΜ) Όσον αφορά τώρα....

(ΝΣ) Η οικογένεια του πατέρα εκεί στο

(ΓΜ) Στο Κορωπί!

(ΝΣ) Στο Κορωπί; Ναι...

(ΓΜ) Ήταν αγρότες.

(ΝΣ) Ναι.

(ΓΜ) Θέλω να πω το εξής. Ότι στο Χαλάνδρι η οικογένεια είναι από παλιά, είναι από πολύ παλιά. Την 26^η Απριλίου του 1821 οι Αθηναίοι φωνάξαν τους χωριάτες γύρω απ' την Αθήνα, να τους βοηθήσουν να κάνουν την επανάσταση. Ν' αρχίσουν την επανάσταση. Οι Αθηναίοι δεν είχαν όπλα, δεν είχαν εμπειρία και προσέφυγαν στην εμπειρία και στα όπλα των γύρω. Όπως αναφέρει ο κατ' εξοχήν έγκυρος ιστοριογράφος της εποχής, της τότε εποχής, οι Αθηναίοι φτάσαν εκεί, οι χωριάτες φτάσανε γύρω-γύρω, ένας απ' τη Χασιά πήδηξε το χαμηλό τοίχιο, τον τοίχο του Χασεκή και μπήκε μέσα, άνοιξε την πόρτα της «Μπουμπουνίστρας», κοντά στο ξενοδοχείο της Μεγάλης Βρετανίας και έτσι μπήκαν οι άλλοι μέσα. Πρώτος μπήκε ο παππούς του παππού μου. Ο παππούς του παππού μου. Ο οποίος συνεπλάκη αμέσως με τη φρουρά, απέσπασε το γιαταγάκι από ένα Τούρκο και του έκοψε το κεφάλι.

(ΝΣ) Μάλιστα

(ΓΜ) Ονομαζότανε Γεώργιος Κουρτέσης.

0:04:04 - Στον αδερφό της μητέρας του, Γεώργιο Κουρτέση, ανήκει και το ομώνυμο Ίδρυμα-Κληροδότημα.

(ΓΜ) Γεώργιος Κουρτέσης ονομαζότανε και ο αδερφός της μητέρας μου, που βρισκόμαστε τώρα, εδώ πέρα, στο Ίδρυμα-Κληροδότημα Κουρτέση, για το οποίο θα πούμε αργότερα...

0:04:13 - Η εκπαίδευσή του στο δημοτικό και στο Κολέγιο.

(ΝΣ) Αργότερα, ναι.

(ΓΜ) ...τα σχετικά. Ε,ε, από τότε θυμάμαι ότι οι πρώτες ώρες, αναμνήσεις ήτανε η Κατοχή, και ότι που πήγα τότε μαζί με την Κατοχή έπρεπε να πάω σχολείο. Τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου τις εκάναμε σ' ένα καφενείο στην πλατεία Δούρου. Τις τελευταίες τάξεις, επειδή είχαν εγκατασταθεί οι Γερμανοί στο δημοτικό σχολείο, το 2ο δημοτικό σχολείο, το οποίο ανήκει στη σειρά των πολύ ωραίων σχολικών κτιρίων που είχε φτιάξει ο Γεώργιος Παπανδρέου, Υπουργός

της Παιδείας '28 με '32. Στο τέλος, όταν τελείωσα, πήρα το απολυτήριο το... το απολυτήριό μου, με το ενδεικτικό μου μάλλον, που έλεγε μέσα «10 με τόνο, μπράβο» και τα λοιπά. Ο πατέρας μου το πήρε και πήγε στο Κολέγιο Αθηνών όπου ήταν ο αδερφός μου, σπούδαζε τότε ο αδερφός μου, τους ήξερε, και του είπαν «Ναι, θα τον γράψουμε, βεβαίως αμέσως το παιδί στην έκτη δημοτικού!» Λέει «Θα ξανακάνει την έκτη δημοτικού; Αφού έχει δέκα με τόνο!» «Όχι!» λέει «'Ακουσέ μας εμάς και μη ρωτάς άλλα...» Γύρισε στο σπίτι, το θυμάμαι αυτή τη σκηνή, και μου είπε «Θα χάσεις το χρόνο, αλλά τι να κάνουμε...» Το Κολέγιο τότε μάλιστα είχε ένα χρόνο περισσότερο και κάθισα 2 χρόνια στο σχολείο. Πήγα το Σεπτέμβριο στο σχολείο και κάτι έπαθα, κάποιο ψυχολογικό φραγμό στο μυαλό μου και δεν ήξερα που βρισκόμουν, τι λέγανε... Ήμουν τελείως ξένος. Στο τέλος του έτους έπρεπε να δώσουμε εξετάσεις για να πάμε στο γυμνάσιο και τότε ήταν αυστηρές εξετάσεις και κόβανε και πολλούς και ο δάσκαλος των μαθηματικών είχε δηλώσει ότι θα με έκοβε, για να επαναλάβω την τάξη. Και αναγκάστηκε ο πατέρας μου να πάει να τον παρακαλέσει ανεπισήμως να με βάλει 10 να περάσω για να μη χάσω πάλι και δεύτερο χρόνο μάλλον τρίτο χρόνο. Όταν πήγα στο σχολείο το Σεπτέμβριο, πάλι έπαθα ένα ψυχολογικό πατατράκ στο μυαλό και τα θεωρούσα όλα πάρα πολύ φυσικά. Απόδειξη ήταν ότι το Κολέγιο μέχρι σήμερα, τέλος του μηνός κάθε μήνα βγάζει έναν πίνακα τιμής ανά τάξη, ανά τμήμα. Όποιος έχει 18 κι απάνω γράφεται εκεί πέρα μέσα. Πήγα ήδη τον Σεπτέμβριο από 'κει μέσα και δεν έφυγα ποτέ. Δηλαδή ήταν ένα κενό στο μυαλό μου η έκτη δημοτικού που έκανα, που έκανα αυτή την αλλαγή και πήγαν όλα αυτά πολύ καλά.

0:07:02 - Αναφορά στον ιστορικό της Αθήνας Σουρμελή.

(ΓΜ) Θυμήθηκα ότι ο ιστορικός της Αθήνας είναι ο Σουρμελής, ο οποίος αναφέρει το όνομα του Γεωργίου Κουρτέση.

0:07:12 - Περιγραφή της οικογένειας της μητέρας του και των θείων του. Η στρατιωτική συμμετοχή του θείου του στον πόλεμο της Κριμαίας αλλά και στην Μικρά Ασία. Το ομώνυμο Ίδρυμα-Κληροδότημα στο Χαλάνδρι.

(ΓΜ) Η μητέρα μου είχε δύο αδερφούς και τον πατέρα της. Ο πατέρας της είχε χτήματα τα οποία καλλιεργούσε, χάσανε την μάνα τους τα παιδιά πάρα πολύ νωρίς και έπρεπε η μητέρα μου από ηλικίας 12 ετών να φροντίζει το σπίτι και να μαγειρεύει για τους τρεις άντρες και μάλιστα όταν γινόταν ο τρύγος και όταν γινόταν η συγκομιδή της ελιάς έπρεπε να έχουν εργάτες για αυτή τη δουλειά και έπρεπε, τότε είχανε συνήθειο, να μαγειρεύει το αφεντικό και να δίνει ζεστό φαΐ στους εργάτες. Ο ένας αδερφός ακολούθησε στα κτήματα, ο άλλος αδερφός είχε έφεση στα γράμματα μπήκε στη Σχολή Ευελπίδων, δεν την τελείωσε διότι το 1917 κλείσαν τη Σχολή Ευελπίδων και στείλανε τους ευέλπιδες στην... στην... στο στράτευμα, διότι χρειαζόντουσαν στρατό στο στράτευμα. Πήγε στο Θρυλικό Τάγμα 542 του Στρατηγού Πλαστήρα. Και αμέσως τους στείλανε στην Κριμαία διότι οι σύμμαχοί μας πίεσαν και ζητήσανε απ' την Ελλάδα να στείλει στρατό στην Κριμαία προς ενίσχυση του Τσάρου, ο οποίος ήταν με την Δυτική Ευρώπη, απέναντι στους μπολσεβίκους. Πήγαν εκεί, αστειεύομαι όταν λέω ότι περάσανε πάρα πολύ ωραία, κάνανε τουρισμό, χειμώνα, το πρωί που ξυπνάγαμε, δεν βρίσκαν τ' αντίσκηνα, ήταν όλα καλυμμένα με χιόνι. Ύστερα από αυτή την φοβερή ταλαιπωρία πήγανε στη Μικρά Ασία, περπατήσανε, είχε την

ανάμνηση της ερήμου του Σαγγαρίου, όπου δεν υπήρχε νερό. Δεν είχαν νερό να πιούνε, στην κυριολεξία, και όταν φτάσανε, φτάνανε σε νερό, τότε είχα ένα μάθημα για τη ζωή μου, ότι έπρεπε να πιούνε νερό και να κάτσουν στην ουρά. Πρώτοι καθόντουσαν οι στρατιώτες, μετά καθόντουσαν οι κατώτεροι οι υπαξιωματικοί και μετά καθόντουσαν οι χαμηλότεροι αξιωματικοί και ακολουθούσαν και οι ανώτεροι αξιωματικοί. Τελευταίος, τελευταίος έπινε νερό ο Πλαστήρας, ο συνταγματάρχης. Ήταν ένα μάθημα για μένα, μου είχε κάνει μεγάλη εντύπωση τότε, γι' αυτή την τάξη που πρέπει να υπάρχει στη ζωή και στη δουλειά.

(ΝΣ) Είστε ποταμός και εγώ θα προσπαθήσω πάλι να σας ανακόψω... Κατ' αρχήν να μου πείτε όλα αυτά που μας διηγηθήκατε ποιος σας τα διηγήθηκε...

(ΓΜ) Αυτά για την Μικρά Ασία...

(ΝΣ) ...μέχρι τώρα... Για τον αδερφό της μητέρας...

(ΓΜ) Ο ίδιος!

(ΝΣ) Ο ίδιος...

(ΓΜ) ... γιατί...

(ΝΣ)...ο οποίος...

(ΓΜ) Υπάρχει μία συμπλήρωση ότι το 1924, όταν γυρίσανε κακήν κακώς απ' τη Μικρά Ασία, η πάμπτωχη Ελλάδα τον πήρε και μαζί με μια θεία μας, τον έστειλε στο Παρίσι να τον δουν οι γιατροί, 1924. Και όλα αυτά τα πράγματα μας τα διηγείτο συνεχώς. Επειδή ήταν και άρρωστος συνέχεια, στο κρεβάτι και τα λοιπά, δεν παντρεύτηκε, δεν είχε απογόνους και άφησε την περιουσία του να γίνει το κληροδότημα που βρισκόμαστε εδώ σήμερα και έχει βρεφονηπιακό σταθμό και νηπιαγωγείο και έχουμε 100 παιδιά τώρα με αυξανόμενο ρυθμό.

0:10:51 - Η γνωριμία των γονιών του και η σχέση μεταξύ τους.

(ΝΣ) Αυτά λέω να τα πούμε αργότερα. Εγώ θα επιμείνω να σας γυρίσω πίσω!

(ΓΜ) Πείτε μου!

(ΝΣ) Πίσω πάλι, δηλαδή όταν ήσασταν... Να μου πείτε ο πατέρας και η μητέρα κατ' αρχήν πώς γνωριστήκανε, πώς βρεθήκανε...

(ΓΜ) Από συνοικέσιο. Τον καιρό εκείνο από συνοικέσιο.

(ΝΣ) Ναι, και είχανε παρόμοια ηλικία, είχανε διαφορά στην ηλικία...

(ΓΜ) Ελαχίστη.

(ΝΣ) Ναι. Και ήτανε καλά στη ζωή τους, περάσανε καλά μεταξύ τους...

(ΓΜ) Θυμάμαι τον αδερφό μου, μεγαλύτερο αδερφό...

(ΝΣ) ...με τις εικόνες..., ναι

(ΓΜ) ... μεγαλύτερο αδερφό, ο οποίος όταν πέθαινε μού είπε το εξής και το έζησα. Ότι δεν θυμότανε ποτέ τη μάνα μου ή τον πατέρα, τη μάνα μας ή τον πατέρα μας να υψώσουν τη φωνή. Ήτανε πάρα πολύ αγαπημένοι και ήρεμοι.

(ΝΣ) Κατάλαβα ότι είχατε πόσα αδέρφια;

(ΓΜ) Έναν αδερφό μεγαλύτερο.

(ΝΣ) Έναν αδερφό μεγαλύτερο. Και η σχέση σας μεταξύ σας πως ήτανε...

(ΓΜ) Αρίστη!

(ΝΣ)... παιδιά όταν ήσασταν...

(ΓΜ) Αρίστη!

(ΝΣ)...και με τους γονείς επίσης.

0:11:56 - Η ενασχόληση της μητέρας και η αναφορά στο σπίτι που μεγάλωσε στο Χαλάνδρι.

(ΝΣ) Κατάλαβα ότι η μητέρα σας κατά κάποιο τρόπο δούλευε κι εκείνη, συμμετείχε στην διαχείριση των κτημάτων...

(ΓΜ) Ήτανε, ήτανε η νοικοκυρά...

(ΝΣ) Νοικοκυρά, ναι...

(ΓΜ) ... έραβε και καμιά κουρτίνα πότε πότε, αλλά ήτανε, είχε το σπίτι, είχε το σπίτι.

(ΝΣ) Πώς ήτανε το σπίτι σας, αυτό που μεγάλωσατε τα παιδικά σας χρόνια, πού ήτανε, πώς θυμάστε τα κτήματα, πού ήταν τα κτήματα και πώς...

(ΓΜ) Το σπίτι μας...

(ΝΣ) ... περνούσατε έτσι την καθημερινότητα.

(ΓΜ) Το σπίτι μας υπάρχει πάντοτε στην οδό Αγίας Παρασκευής στο Χαλάνδρι, είναι ταβέρνα τώρα, «Υδρούσα»¹ παλαιότερα, το είχε γίνει τα δύο παιδιά και είναι μονοκατοικία χτισμένη σε νεοκλασικό στυλ το 1924, δεν υπήρχε ακόμα το νεοκλασικό. Τότε άρχιζε το μοντέρνο να εμφανίζεται και διατηρείται σήμερα, είναι διατηρητέο και το βλέπουμε, δεν το κατεδαφίσαμε, δεν το κάναμε αντιπαροχή για να θυμόμαστε τα νιάτα μας.

0:13:01 - Τα κτήματα που είχε και καλλιεργούσε ο μεγαλύτερος αδερφός της μητέρα του.

(ΝΣ) Και τα κτήματα, για πείτε μου, σε ποια περιοχή και πόσο μεγάλα ήτανε.

(ΓΜ) Στο Χαλάνδρι υπήρχανε, υπήρχε ένα μεγάλο κτήμα το οποίο το είχε στο όνομά του ο ένας αδερφός της γυναίκας μου, κι ο οποίος είχε την καλλιέργεια και υπήρχαν άλλα μικρότερα κτήματα διότι ο παππούς είχε το καλό ή το κακό συνήθειο, αστειεύομαι, να αγοράζει χτήματα μικρά των, ξέρω και 'γω, χιλίων ή χιλίων πεντακοσίων πήχεων, τότε, τα οποία μετά εξ αδιαθέτου μοιρασθήκανε στα παιδιά.

(ΝΣ) Πού βρισκότανε, λίγο έτσι μέσα στο ...

(ΓΜ) Όλα στο Χαλάνδρι, όλα στο Χαλάνδρι!

(ΝΣ) Ναι, σε ποιες περιοχές του Χαλανδρίου;

(ΓΜ) Γύρω, γύρω, στην αγροτική περιοχή.

(ΝΣ) Ναι, όλη ήταν αγροτική περιοχή, έτσι πιο συγκεκριμένα κοντά στο Κέντρο...

(ΓΜ) Όχι κοντά στο Κέντρο! Εκτός ήτανε...

(ΝΣ) Προς την Πεντέλη, προς την Αγία Παρασκευή...

(ΓΜ) Κυρίως, κυρίως προς την Αγία Παρασκευή...

(ΝΣ) Προς την Αγία Παρασκευή...

(ΓΜ) ... και προς τα πάνω, αλλά υπήρχε και ένα κτήμα το οποίο το έχει πάρει τώρα το Ίδρυμα στο Πεντάγωνο κοντά... Υπήρχαν διάφορα κτήματα από 'δω και από 'κει πέρα.

(Αλέξανδρος) Να κάνω μια παρέμβαση εκτός πρακτικών; Νομίζω ότι αξίζει τον κόπο να σημειώσουμε ότι η εποχή που συζητάμε είναι εποχή που το Χαλάνδρι τελείωνε στο σπίτι των Μιχαήλ.

(ΝΣ) Το κέντρο!

(Αλέξανδρος) Το Χαλάνδρι στην ουσία μετά από την οδό Αριστείδου ήτανε εκτός...

(ΝΣ) Γι' αυτό ρωτάω που ήτανε, αν έφτανε...

(Αλέξανδρος) Εκτός χωριού, δηλαδή ... θυμίζω ότι το νεκροταφείο ήτανε στον Αη Γιώργη.

(ΝΣ) Στον Αη Γιώργη. Γι' αυτό ρωτάω αν ήτανε τα κτήματά σας φτάνανε εκεί κοντά στο Κέντρο.

(ΓΜ) Όχι, στο Κέντρο δεν ήτανε, ήτανε όλα γύρω-γύρω.

(ΝΣ) Ήτανε πιο έξω, ναι. Και τι καλλιεργούσατε;

(ΓΜ) Δεν το καλλιεργούσαμε εμείς, το καλλιεργούσε ένας αδελφός της μητέρας μου, ο μεσαίος, ο Δημήτριος, καλλιεργούσε τα πάντα.

(ΝΣ) Ναι. Εσείς, η οικογένειά σας η άμεση, ο πατέρας και η μητέρα τι καλλιεργούσανε;

(ΓΜ) Δεν καλλιεργούσανε αυτοί, δεν ανακατευόντουσαν με τα κτήματα καθόλου.

(ΝΣ) Καθόλου.

(ΓΜ) Καθόλου, καθόλου.

(ΝΣ) Η μητέρα... γιατί πριν κάτι αναφέρατε, ίσως δεν το κατάλαβα καλά, ότι μαγείρευε για τα...

(ΓΜ) Για τους εργάτες όταν ήτανε ανύπαντρη στο σπίτι με τον πατέρα της και τα παιδιά, ναι.

0:15:23 - Η σιδηροδρομική γραμμή. Πώς έκλεβαν σταφύλια χρησιμοποιώντας το τρένο.

(ΓΜ) Να θυμηθούμε τότε, μέσα στην... σ' αυτή την περιοχή, μέσα στο Χαλάνδρι γινόντουσαν αυτά που γινόντουσαν, πλην όμως διέσχιζε το Χαλάνδρι η σιδηροδρομική γραμμή, σταθμός δηλαδή στην Αθήνα-Λαύριο κάτω. Ο σιδηρόδρομος σταμάτησε το 1957, ήτανε ένα αξιοσημείωτο διότι στην Κατοχή και μετά την Κατοχή δεν υπήρχε κάρβουνο και καίγανε ξύλα. Και όπου υπήρχε καμιά

μικρή ανηφόρα πήγαινε τόσο σιγά που τα νέα παιδιά ανεβαίνανε, πηγαίνανε στο πρώτο βαγόνι και στην ανηφόρα πάνω κατεβαίνανε γρήγορα κάτω, κλέβανε σταφύλια κι ανεβαίναν στο τελευταίο και συνεχίζανε.

(ΝΣ) Πηγαίνατε καμιά φορά μαζί ως παιδί;

(ΓΜ) Μαζί ως παιδί δεν πήγαινα όχι, διότι ήταν της Κατοχής και μετά που εγώ είχα το σχολείο δεν..., δεν έκανα πολύ παρέα...

0:16:27 - Το επάγγελμα του πατέρα στην Εθνική Τράπεζα.

(ΝΣ) Μετά πάμε σιγά σιγά. Λοιπόν, ο πατέρας, η δουλειά του ποια ήταν;

(ΓΜ) Στην Εθνική Τράπεζα.

(ΝΣ) Στην Εθνική Τράπεζα πάντα.

(ΓΜ) Διευθυντής της Εθνικής Τραπεζής.

(ΝΣ) Οπότε δεν δούλεψε ποτέ στα κτήματα.... δεν ασχολήθηκε.

(ΓΜ) Τα κτήματα μέινανε στην ιδιοκτησία του παππού και όταν πέθανε ο παππούς έγινε διανομή, όχι διανομή, πουλάγανε ένα, ένα και το μοιράζανε στα τρία.

0:16:53 - Περιγραφή του σπιτιού του.

(ΝΣ) Για περιγράψτε μου τώρα λίγο το σπίτι. Στην παιδική σας ηλικία είχατε δωμάτιο δικό σας εσείς, πώς ήτανε... Γιατί καταλαβαίνω ότι ήσασταν μια οικογένεια...

(ΓΜ) Είχε τέσσερα δωμάτια, το σπίτι είχε τέσσερα δωμάτια, ήταν η κουζίνα, η τραπεζαρία, το δωμάτιο των μεγάλων. Και απ' την άλλη πλευρά του διαδρόμου υπήρχε μια μεγάλη σάλα και ένα υπνοδωμάτιο που κοιμόμασταν εμείς τα δύο παιδιά. Το καλοκαίρι κοιμόμαστε πάντοτε στην ταράτσα έξω, βάζαμε ένα στρώμα, κοιμόμαστε έξω και όταν ανέτειλε ο ήλιος πηγαίναμε και συνεχίζαμε μέσα.

(ΓΚ) Τουαλέτα μέσα ή έξω;

(ΓΜ) Μέσα.

(ΝΣ) Κάνατε, στο σπίτι, θυμάστε, γιορτές, έτσι ερχόταν συγγενείς...

(ΓΜ) Όχι πάρα πολλοί διότι πέσαμε στις άλλες τις περιοχές του πολέμου και κυρίως του εμφυλίου. Και οι δικοί μας δεν..., δεν ανεχόντουσαν να κάνουμε γιορτές όταν Έλληνες σκοτώνανε Έλληνες.

(ΝΣ) Οπότε...

(ΓΜ) Μας είχανε μαζεμένους.

(ΝΣ) Ως παιδί ζήσατε εκεί στη γειτονιά, υπήρχαν αλάνες και παίζατε...

(ΓΜ) Ναι, ναι όλα αυτά, με αλάνες... όλα αυτά.

0:18:10 - Τα δύο δημοτικά σχολεία.

(ΝΣ) Το δημοτικό, το 1^ο δημοτικό, ε;

(ΓΜ) Το 2^ο δημοτικό.

(ΝΣ) Το 2^ο δημοτικό, σ' αυτό πήγατε.

(ΓΜ) Σ' αυτό πήγα. Το 1^ο δημοτικό είναι το «Λίτσειο»² ήτανε δωρεά ενός Λίτσα, Χαλανδραίου, ο οποίος έκανε κι αυτός δωρεά όπως έκανε και ο μπάρμπαρ μου εδώ πέρα για το κληροδότημα.

(ΝΣ) Το 1^ο δημοτικό ήταν αυτό...

(ΓΜ) Το 1^ο Δημοτικό! Είναι πιο κοντά πιο απάνω. Εμείς είμαστε κάτω στην Αριστοφάνους, πιο κοντά στο Κέντρο, το δημοτικό.

(ΝΣ) Γιατί νόμιζα ότι το 1^ο δημοτικό είναι αυτό που είναι στην Καραολή και Δημητρίου, το 1^ο δημοτικό. Αυτό που έχτισε ο Βενιζέλος.

(ΓΜ) Και τα δύο τα έχτισε ο Βενιζέλος.

(ΝΣ) Και τα δύο.

(ΓΜ) Το άλλο ήτανε δωρεά.

0:18:49 - Ο τρόπος που ποτίζαν τα χωράφια.

(ΝΣ) Μάλιστα. Λοιπόν... και κάτι που ξέχασα πριν να ρωτήσω για τα χωράφια, που μπορεί να το θυμάστε, το Χαλάνδρι είχε πολλά νερά.

(ΓΜ) Ναι!

(ΝΣ) Πηγές..., θυμάστε; Επίσης, μέσα στο Κέντρο βρύσες, πηγές, πώς ποτίζονταν τα χωράφια...

(ΓΜ) Τα χωράφια έξω είχανε, αλλά ήταν λιγάκι βαθιά τα νερά. Διότι μετά τον πόλεμο όταν σταματήσανε λιγάκι τα περιβόλια και υπήρξαν εκεί αποχετεύσεις και τα λοιπά, τα πηγάδια ανεβήκανε μέχρι το χείλος τους απάνω. Ενώ παλαιότερα γινότανε άρδευση...

(ΝΣ) Είχανε μύλους; Μύλους είχανε;

(ΓΚ) Ή μαγκάνια; Πώς βγάζαν το νερό απ' τα πηγάδια;

(ΓΜ) Είχανε εκείνο το...

(ΓΚ) Τον πύργο. Το μαγκάνι.

(ΓΜ) Το μαγκάνι...

(ΓΚ) Με άλογο; Ή μηχανή;

(ΓΜ) Όχι, πάντοτε με ηλεκτρικό ή με βενζίνα.

(ΓΚ) Δεν τους θυμάστε δηλαδή τους μύλους με τον αέρα που γυρνάγανε;

(ΓΜ) Όχι δεν υπήρχαν. Τέτοιο πράγμα δεν υπήρχε.

0:20:04 - Ο τρύγος και το αποστακτήριο της γειτονιάς που έβγαζε τη «σούμα» που την χρησιμοποιούσε η μητέρα τους για να τρίβει τα παιδιά το χειμώνα.

(ΓΜ) Υπήρχε μεγάλη στο Χαλάνδρι, στον τρύγο γινότανε μεγάλη..., πώς να πούμε, φασαρία, και στο σπίτι μας απέναντι υπήρχε πατητήρι. Ο παππούς μου είχε πατητήρι έβγαζε, ας πούμε, 40 κάρα μούστο, απ' τ' αμπέλια του κι από άλλους. Και ο ένας ο μικρός, ο οποίος έκανε τη γεωργία είχε και έκανε παραγωγή «σούμας». Τι είναι η «σούμα»; Πήγαινε και μάζευε τα τσίπουρα απ' το Χαλάνδρι ακόμα κι από και από τον «Καμπά» στο..., έξω απ' το Λιόπεσι, τα έφερνε, τα έβαζαν σε ένα βαθύ λάκκο δέκα μέτρα βαθύ, μεγάλο όσο το δωμάτιο και έβαζε χώμα από πάνω. Τα άφηνε και μετά τις γιορτές έπαιρνε το χώμα και άρχισε να βράζει σιγά, σιγά και να αποστάζει το οινόπνευμα. Το οποίο το ονομάζανε «σούμα».

(ΝΣ) Η απόσταση πού γινότανε; Στα καζάνια, στο αποστακτήριο...

(ΓΜ) Εκεί δίπλα, εκεί δίπλα.

(ΝΣ) Εκεί δίπλα.

(ΓΜ) Και πρέπει να πούμε το εξής, ότι όλη η ποσότητα πήγαινε στο Μονοπώλιο. Ήταν σφραγισμένη η κάνουλα και δεν μπορούσε να πάρει κανείς. Βέβαια, λίγη τέτοια «σούμα» έδινε στη μάνα μου για να μας τρίβει το χειμώνα. Και αυτό που θυμάμαι πάντοτε ήταν να κρατάμε σκεπασμένα τα μάτια διότι οι αναθυμιάσεις αυτού σου καίγαν τα μάτια. Και αυτό το πατητήρι απέναντι το θυμάμαι στο αυτί μου τη νύχτα που... δουλεύανε μέρα, νύχτα, που πατάγανε, κι είχανε μία στριφυλιά⁴, την οποία την πιέζανε για να την πιέσουνε. Και την πιέζανε τακ, τακ, τακ, τακ πίσω. Την πιέζανε τακ, τακ, τακ πίσω. Αυτό το έχω στα μάτια.

(ΝΣ) Πού ακριβώς ήτανε;

(ΓΜ) Αγίας Παρασκευής, κοντά στο Κέντρο, εκεί Αριστείδου, ναι.

(ΝΣ) Και Αγίας Παρασκευής. Θυμάστε καθόλου στο Κάτω Χαλάνδρι υπήρχανε κάποιες βιομηχανίες εκείνη την εποχή;

(ΓΜ) Όχι!

(Μικρή διακοπή)

0:23:24

Η Κα Σιαφάκα σχολιάζει: **(ΝΣ) Ήτανε αρβανίτικης καταγωγής η οικογένεια όπως όλες, και οι δύο οι οικογένειες, Θέλω να τον ρωτήσω για να το καταγράψουμε, το ξέρω αλλά... .**

(Αλέξανδρος) Όχι, μα οι δικοί μας άνθρωποι μιλούσαν αρβανίτικα πάρα πολύ καλά μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '80. Βέβαια ήταν πολύ ζωντανή η...

(ΝΣ) Αυτό θα το ρωτήσω, τώρα συζητούσαμε με τον Αλέξανδρο για να το καταγράψουμε, παρ' όλο που το ξέρουμε...

0:24:01 - Η αρβανίτικη καταγωγή της οικογένειας. Οι Χαλανδραίοι ήταν Αρβανίτες και μιλούσαν αρβανίτικα.

(ΝΣ) Μετά το μικρό διάλειμμα να μας πείτε για τις οικογένειες που καταλαβαίνουμε ότι ήταν και οι 2 οικογένειες αρβανίτικης καταγωγής

(ΓΜ) Είμαστε εκατό τοις εκατό Αρβανίτες. Οι δικοί μου, τα αδέρφια της λιγότερο. Με τον πατέρα μου μπορούσα να ψευτομιλήσω με τους άλλους, αλλά μετά τα ξεχάσανε.

(ΝΣ) Η μητέρα και ο πατέρας μιλάγανε μεταξύ τους;

(ΓΜ) Στο Κορωπί.... Μεταξύ τους όχι!

(ΝΣ) Αν θέλανε δηλαδή.

(ΓΜ) Μιλάγανε με καμιά γριά καμιά θεία, εκεί στη γειτονιά, μόνο. Στο Κορωπί μιλάγανε περισσότερο.

(ΝΣ) Και η οικογένεια η άλλη; Η οικογένεια Κουρτέση;

(ΓΜ) Όχι, λίγο. Τ' αδέρφια δεν μιλάγανε. Ο μεγάλος αδερφός έφυγε νωρίς, πήγαινε στη Σχολή Ευελπίδων... Δεν μιλούσανε.

(ΝΣ) Γενικά στο Χαλάνδρι οι οικογένειες μιλούσαν αρβανίτικα;

(ΓΜ) Ναι, υπήρχε, υπήρχε... το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ήταν Αρβανίτες.

(ΝΣ) Οι γηγενείς Χαλανδραίοι Αρβανίτες ήτανε.

(ΓΜ) Ναι.

(ΝΣ) Και μιλούσανε και στο σπίτι τους μέχρι σχετικά πρόσφατα, αρβανίτικα ε;

(ΓΜ) Πρόσφατα όχι, μέχρι τον πόλεμο.

(ΝΣ) Πρόσφατα εννοώ σχετικά...

(ΓΜ) Μέχρι τον πόλεμο.

(ΝΣ) Μέχρι τον πόλεμο; Έχω ακούσει ότι μιλούσαν κι αργότερα.

(ΓΜ) Όχι. Κυρίως η γριές.

(ΝΣ) Ναι, οι γριές, εννοείται αυτό. Ναι.

(Αλέξανδρος) Να κάνω μια παρέμβαση ακόμα; (Γελάει) Εγώ θυμάμαι, ας πούμε, ότι όταν οι παππούδες δεν θέλαν να καταλάβουμε τι λένε, μιλούσαν αρβανίτικα.

(ΓΜ) Είχαμε ένα θείο ναύαρχο, ναύαρχο ναι, οικονομικό. Και στον εμφύλιο και μετά, όλες οι συνεδριάσεις που γινόντουσαν σε οποιαδήποτε επιτροπή, όλων των επιτροπών, υπήρχανε, υπήρχε και κάποιος Αμερικάνος ο οποίος ήτανε κι έκανε καλά εκεί πέρα. Κι ο Αμερικάνος είχε πάντοτε έναν διερμηνέα. Και ο μπάρμπαρς μου, ο μπάρμπαρς μας, μιλούσε με τον Κώνστα, τον Ναύαρχο Κώνστα, αρβανίτικα, προς απελπισία του διερμηνέα που δεν μπορούσε να καταλάβει.

(Γέλια) Κι αυτό το έζησα και πολύ αργότερα, ένας μόνομίλαγε τέλεια αρβανίτικα, είναι ο δήμαρχος Καλυβίων. Έτυχα σε κάτι συσκέψεις με την Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού και όταν έβλεπε αυτός ότι εγώ απομακρυνόμουνα λιγάκι από τη γραμμή που ήθελε αυτός, μου 'λεγε «σουν», όπερ έστι «σώπα»! (Γέλια)

0:26:47 - Η μάχη του ΕΛΑΣ με τους χωροφύλακες την παραμονή του Αγ. Νικολάου.

(ΝΣ) Μάλιστα, κατάλαβα. Λίγο ακόμα απ' την παιδική ηλικία και την ηλικία του σχολείου να ρωτήσω; Στην εκκλησία πηγαίνατε υποχρεωτικά, πήγαινε η οικογένεια

(ΓΜ) Η οικογένεια όχι.

(ΝΣ) Τις Κυριακές;

(ΓΜ) Τις Κυριακές όχι τόσο. Εγώ πήγαινα ένα φεγγάρι στην εκκλησία σε έναν Χαλανδραίο, ο οποίος ήταν αριστερός ψάλτης και πήγαινα εκεί πέρα και ψευτοάνοιγα και 'γω το στόμα μου, αλλά θυμάμαι την παραμονή του Αγίου Νικολάου, όταν γινότανε ο εσπερινός, τότε ο ΕΛΑΣ επιτέθηκε εναντίον των..., των χωροφυλάκων και είχανε καταφύγει οι χωροφύλακες στο σχολείο μου και δώσανε μια μικρή μάχη. Αυτό το θυμάμαι.

(ΝΣ) Θα έρθουμε στη δεκαετία του '40, έτσι λεπτομερώς...

(ΓΜ) Βεβαίως.

(ΝΣ) Κατηχητικό πηγαίνατε ως παιδί;

(ΓΜ) Λίγο πήγα αλλά δεν με ενθουσίασε.

0:27:57 - Για τον Άγιο Νικόλαο και τον Άγιο Γεώργιο. Παλιό και νέο νεκροταφείο.

(ΝΣ) Πώς ήταν ο Άγιος Νικόλαος τότε όταν ήσασταν παιδί; Περίπου όπως τον βλέπουμε;

(ΓΜ) Ήτανε περίπου όπως τον..., όχι δεν ήταν περίπου όπως τον βλέπουμε για τον εξής λόγο. Κατ' αρχήν ο Άγιος Νικόλαος είναι έργο του μεγάλου έλληνα αρχιτέκτονα Παναγιώτη Κάλκου του δεκάτου ενάτου αιώνα. Ο Κάλκος είχε χτίσει το ναό αλλά δεν τον είχε σοβατίσει. Και στο μεσοπόλεμο ο παππούς μας έγινε επίτροπος και μάζεψε λεφτά. Και πώς τα μάζεψε τα λεφτά; Βγάζοντας το δίσκο. Αλλά κατά ένα ιδιότυπο τρόπο. Δεν τον άφηνε (ακατάληπτο) όπου κανείς ότι βάζει κανείς δεν το βλέπει ο άλλος, έβαζε το δίσκο απάνω οπότε φαινόταν τι έβαζε κανείς. Μάζεψε λεφτά και τον σοβάντισε. Και πριν από 40 χρόνια έχτισα εγώ, έκανα ως αρχιτέκτονας τη μεγάλη αίθουσα μπροστά στο ναό του Αγίου Νικολάου και την μεγάλη εκκλησία από κάτω. Την εποχή εκείνη έχτισα και το Ναό του Αγίου Γεωργίου, που χτίστηκε απάνω στο... στο νοσοκομείο.

(ΝΣ) Στο νεκροταφείο!

(ΓΜ) Με συγχωρείτε, απάνω στο νεκροταφείο. Το οποίο το σκάψανε, περνούσαν διάφορες γριές εκεί πέρα, βλέπαν τα κόκκαλα που πετάγαν οι μπουλντόζες και κάνανε το σταυρό τους. Εκεί, ο τελευταίος...

(ΓΚ) Ποια εποχή αυτό;

(ΓΜ) Μέχρι το χίλια εννιακόσια εβδομήντα.... το εξήντα πέντε, εκεί πέρα. Και να πούμε και το εξής...

(ΓΚ) Πότε σκάψαν το νεκροταφείο;

(ΓΜ) Τότε! Το σκάψαν και χτίστηκε ο ναός. Και ο τελευταίος ο οποίος ετάφη εκεί ήταν ο παππούς μας, τον οποίον θάψανε στην πόρτα πάνω, δεν είχε άλλο χώρο μέσα. Και χτίστηκε το καινούργιο νεκροταφείο, το οποίο είναι εδώ κοντά απάνω, στη Φραγκόκκλησα.

0:29:56 - Για το Δημοτικό και το Κολλέγιο. Η εμπειρία του στο Κολλέγιο.

(ΝΣ) Λοιπόν μας είπατε πριν και για το σχολειό, το γυμνάσιο, μερικά πράγματα, στην πλατεία Δούρου, εκεί το...

(ΓΜ) Το γυμνάσιο όχι!

(ΝΣ) Όχι, μας είπατε ότι βρισκόταν το γυμνάσιο στην πλατεία...

(ΓΜ) Όχι το γυμνάσιο! Το δημοτικό!

(ΝΣ) Το δημοτικό στην πλατεία Δούρου;

(ΓΜ) Ναι! Το δημοτικό! Οι πρώτες τάξεις του δημοτικού! Ε, στην Κατοχή!

(ΝΣ) Και το γυμνάσιο δεν ήταν εκεί; Δεν το θυμάστε καθόλου; Δεν πήγατε εσείς...

(ΓΜ) Πήγα στο Κολλέγιο.

(ΝΣ) Ναι.

(ΓΜ) Και πήγα στο Κολλέγιο...

(ΝΣ) Πώς πηγαίνατε στο Κολλέγιο;

(ΓΜ) Στο Χαλάνδρι, το κατά κόσμον Παλλήνη, πιο μέσα αν περάσετε, φαίνονται στο βάθος τρεις μεγάλες πολυκατοικίες. Μεγάλες. Εκεί ήταν εγκατεστημένη μία αγγλέζικη εταιρία, αγγλέζικη εταιρία, η οποία είχε τον τηλέγραφο και τα τηλέφωνα της Ελλάδος. Και από 'κει δυο, τρεις υπάλληλοι είχαν παιδιά που πηγαίναν στο Κολλέγιο. Το μυρίστηκε ο πατέρας μου και πήγε εκεί και παρακάλεσε το φορτηγάκι που τους κατέβαζαν το πρωί και τους ανέβαζε το απόγευμα να με παίρνει και μένα. Και στις οκτώ η ώρα το πρωί περίμενα στον Άγιο Νικόλαο να περάσουν να με πάρουνε. Τα λέω αυτά διότι τότε τότε δεν ερχόταν το φορτηγάκι και έπρεπε να πάω γρήγορα, και 25 χτυπούσε η καμπάνα. Και υπήρχε τιμωρία. Λοιπόν, και έπρεπε να τρέξω από εκεί μέχρι το Κολλέγιο. Και πήγαινα τρεχάλα, όχι σαν άνθρωπος ευθεία οδό, αλλά κάνοντας ζικ, ζακ γιατί, ανάμεσα στα περιβόλια. Σε μερικά περιβόλια ήτανε μερικοί σεσημασμένοι αγριόσκυλοι. Από τον Αγ. Νικόλαο και κάτω υπήρχε ο Συνοικισμός και από εκεί υπήρχαν περιβόλια μέχρι την Κηφισίας.

(ΝΣ) Μάλιστα. Ενδιαφέρον. Για την εμπειρία σας στο Κολλέγιο τον πρώτο χρόνο...

(ΓΜ) Σας είπα!

(ΝΣ) Μας είπατε, ε; Αλλά δεν μας είπατε, ήτανε πολύ διαφορετικά τα παιδιά που βρήκατε στο Κολλέγιο από ότι ήταν τα παιδιά του Χαλανδρίου στο δημοτικό; Αυτό ήτανε η αιτία του σοκ, ας πούμε, το περιβάλλον το διαφορετικό...

(ΓΜ) Ναι! Διότι στο Χαλάνδρι ήταν όλα παιδιά περίπου της ίδιας νοοτροπίας, στο Κολλέγιο υπήρχαν μερικά πλούσια παιδιά, υπήρχανε παιδιά εφοπλιστών, μιλάγανε για πάρτι, στα οποία μας απαγορεύανε να πηγαίνουμε εμείς λόγω του εμφυλίου και κυρίως υπήρχανε το 1/4 όπως

υπάρχουν και σήμερα, παιδιά τα οποία ήτανε με υποτροφία εκεί πέρα από φτωχές οικογένειες. Υπήρχε αυτό το μεγάλο μίγμα.

0:32:31 - Το Κολέγιο δεν ανακατευόταν στα πολιτικά. Οι δηλώσεις νομιμοφροσύνης των καθηγητών.

(ΝΣ) Μάλιστα. Και η εμπειρία σας εκεί απ' τις σπουδές;

(ΓΜ) Μοναδική, μοναδική. Διότι...

(ΝΣ) Επειδή ήταν στη διάρκεια της κατοχής και του εμφυλίου, μέσα στο σχολείο, σ' αυτό το κολέγιο το αντιλαμβανόσασταν ως μαθητές ότι γύρω γίνεται αυτό που γίνεται;

(ΓΜ) Βεβαίως και το λέγαμε, θυμάμαι, ξέρω 'γω...

(ΝΣ) Οι καθηγητές... το σχολείο λέω, επίσημα;

(ΓΜ) Όχι, στα πολιτικά δεν ανακατευόταν το σχολείο διότι υπήρχανε και καθηγητές πασών των... των πολιτικών αντιλήψεων. Και επειδή ακούστηκε αυτό, τους στείλανε κάποτε σε όλα τα σχολεία, σε όλες τις υπηρεσίες, ένα, μία δήλωση, πώς να πούμε, δήλωση σεβασμού προς το κράτος. Οτι είναι δήλωση νομιμοφροσύνης. Και ο διευθυντής του Κολεγίου, ένας δυναμικός Αμερικάνος, Ντέιβις λεγότανε που είχε κάνει στο Robert College στην Πόλη και στη συνέχεια έκανε το Κολέγιο το 1927-1928 στην Αθήνα, φώναξε τον ταμία και τους είπε «*Να τους δώσαμε αμέσως τους μισθούς 6 μηνών και θα πάμε στη Θεσσαλονίκη.*» Και (ακατάληπτο) και την άλλη μέρα το πρωί ήρθε ένα αυτοκίνητο κατέβηκε ο Βασιλεύς Παύλος..., και τελείωσε το θέμα.

(ΝΣ) Μάλιστα.

(ΓΜ) Αλλά ουδέποτε μας είχανε πει τίποτα κομματικό στο σχολείο. Πάντως υπήρχε μεγάλη αγάπη για την πατρίδα, με πολλές διηγήσεις...

(ΝΣ) Μεταξύ σας τα παιδιά λέγατε κάτι... πολιτικό...

(ΓΜ) Όχι, όχι, πάρα πολύ, όχι πάρα πολύ. Όχι, υπήρχε τάξη, όπως υπήρχε τάξη στο σπίτι λόγω του πατρός από την τράπεζα, υπήρχε και στο Κολέγιο, ήτανε..., είχε τάξη.

0:34:28 - Η απόφαση να πάει να σπουδάσει στη Γερμανία.

(ΓΜ) Και όλα αυτά με βοηθήσανε πάρα πολύ όταν έφυγα, όταν πήρα το χαρτί από 'δω, το απολυτήριο και πήγα στη Γερμανία για να σπουδάσω. Που και εκεί πέρα τα βρήκαμε πολύ εύκολα και εγώ και άλλοι τρεις...!

(ΝΣ) Να μας πείτε τι σπουδάσατε.

(ΓΜ) ... απ' την τάξη μου οι οποίοι είχαν την τάξη του κολεγίου στην...

(ΝΣ) Ποια χρονιά πήγατε στην Γερμανία;

(ΓΜ) Το '53.

(ΝΣ) Και σπουδάσατε Αρχιτεκτονική.

(ΓΜ) Σπούδασα Αρχιτεκτονική στο Μόναχο 5 χρόνια, μετά έκανα 2 χρόνια βοηθός, επιμελητής μάλλον λεγότανε και μετά έγινα...

(ΝΣ) Στο ίδιο πανεπιστήμιο...

(ΓΜ) Στο ίδιο πανεπιστήμιο και μετά έμπλεξα με κακές παρέες. Αστειεύομαι. Διότι πήρα μία υποτροφία 6 μηνών να πάω στο Αμβούργο να γνωρίσω το Αμβούργο. Τότε υπήρχε ένας καθηγητής (Ακατάληπτο) στο Αμβούργο, ο οποίος ήτανε διάσημος για τον τρόπο που ξανάχτισε το Αμβούργο. Αυτόν έχει φωνάξει και ο Κωνσταντίνος Καραμανλής κι ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος να ξαναφτιάξει την Αθήνα. Και ήρθε αυτός, έμεινε 10 μέρες, μια εβδομάδα, 10 μέρες και ζήτησε να τους δει και τους είπε δύο πράγματα. Πρώτον ότι «Δεν θέλω λεφτά γι' αυτά τα πράγματα», δεύτερον και σπουδαιότερο «Μην ξαναφωνάξετε ξένο, έχετε μηχανικούς βάλτε τους να δουλέψουνε.»

0:35:28 - Τα μαθήματα της γερμανικής γλώσσας και ο λόγος που πήγε να σπουδάσει στη Γερμανία.

(ΝΣ) Θα επανέλθουμε σε αυτό αλλά και στη δεκαετία του '40 θα την πάρουμε απ' την αρχή αλλά μιας και είμαστε τώρα στη Γερμανία το '53 δεκαετία του '50 αμέσως μετά τον πόλεμο και όλα αυτά, ποιο... πώς νιώθατε που ήσασταν σε μια χώρα που είχε... ήταν υπεύθυνη για όλα αυτά που γίνανε και στην Ελλάδα και στην Ευρώπη και γενικά και τι ακουγότανε και πως ήτανε το περιβάλλον.

(ΓΜ) Κατ' αρχήν 6 μήνες μόνο έκανα γερμανικά, μάθημα, στο Χαλάνδρι. Κι όταν πήγα εκεί κάθισα και διάβασα μερικά διηγήματα, Τζον Στάιμπек, ξέρω 'γω, που είχα διαβάσει εδώ πέρα στην Αθήνα, στο Κολέγιο, και όταν πήγα στο Πολυτεχνείο νόμιζα ότι μιλούσα άνετα κι ήμουνα ευχαριστημένος και καταλάβαινα τα πάντα και τα λοιπά. Όταν πέρασε το πρώτο εξάμηνο και μπήκαμε στο δεύτερο κατάλαβα ότι άλλα πράγματα φανταζόμουνα εγώ και άλλα φανταζόμουν στη γερμανική γλώσσα λογικά, και μαζί με τον αδερφό μου πήραμε έναν αρχαιοελληνικό φιλόλογο, τον είχα, και καθηγητή μετά, και ενεμφανίσθη στο σπίτι φέρνοντας ένα βιβλίο, για να μας κάνει το πρώτο μάθημα. «Ξενοφώντος Κύρου Ανάβασις».

(ΝΣ) Κι ο αδερφός μαζί στη Γερμανία...

(ΓΜ) Δύο χρόνια ήταν μαζί.

(ΝΣ) Κι εκείνος τι σπούδασε;

(ΓΜ) Εδώ ήταν τοπογράφος εκεί σπούδασε πολιτικός μηχανικός. Και άνοιξε το βιβλίο και μας είπε, άρχισε να μας κάνει μαθήματα απάνω στο κείμενο, δηλαδή «δίδω τινί τι», δίδω σε κάποιον κάτι, τι, κάτι. Κι απ' τον Ξενοφώντα καταλάβαμε και τον μηχανισμό της γερμανικής γλώσσας η οποία είναι...

0:37:41 - Το περιβάλλον στη Γερμανία.

(ΓΜ) Τώρα το περιβάλλον στη Γερμανία και τότε και τώρα, πάρα πολύ, ερείδεται στον αρχαιοελληνικό πολιτισμό. Είναι η βάση...

(ΝΣ) Τότε δεν υπήρχε αυτό, στον περίγυρο του φασισμού, όλο αυτό που είχε συμβεί, ήτανε πρόσφατα τα... Ήτανε... τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, όλο αυτό που είχε γίνει, δεν ακουγόταν τίποτα;

(ΓΜ) Ήτανε το σοκ των βομβαρδισμών και της μεγάλης καταστροφής...

(ΝΣ) Ναι...

(ΓΜ) ...που δεν ακουγότανε πολύ. Οι ευθύνες που είχανε απέναντι, πάρα πολύ, αλλά μην ξεχνάτε ότι είχανε πολύ σοβαρούς φωτισμένους ηγέτες, είχαν τον Αντενάουερ, ο οποίος πήγε και γονάτισε για να ζητήσει συγγνώμη, να ζητήσει συγγνώμη απ' τους Πολωνούς και δεν υπήρχανε, πώς να πούμε, στο δημόσιο, δημόσιους υπαλλήλους, στην κρατική μηχανή, στα πολυτεχνεία από 'δω, είχαν εξαφανιστεί όλοι.

(ΝΣ) Έτσι, στην καθημερινότητα, ο κόσμος πώς ήτανε; Το είχε ξεπεράσει δηλαδή αυτό και ζούσε φυσιολογικά;

(ΓΜ) Οι περισσότεροι δεν θέλαν να το σκέφτονται.

(ΝΣ) Δεν θέλαν να το σκέφτονται.

(ΓΜ) Και γι' αυτό σας είπα ο καθηγητής στο Αμβούργο είχε μια ελαφρά ταξιαρχία που ήταν πέντε, έξι άνθρωποι, νέους αρχιτέκτονες από την Ανατολική Ευρώπη, οι οποίοι είχαν τραβήξει κι αυτοί τα πάνδεινα.

(ΝΣ) Δηλαδή, καταλαβαίνω ότι τα πανεπιστήμια στη Γερμανία ορθοποδήσανε αμέσως και πήραν την πρωτοκαθεδρία πάλι τους σε κάποιες επιστήμες είχανε ε;

(ΓΜ) Βεβαίως! Υπήρχε και η γερμανική νοοτροπία, μην ξεχνάμε, κι απ' το Χαλάνδρι, θυμάμαι στο σπίτι μάς είχαν επιτάξει ένα δωμάτιο οι Γερμανοί ...

(ΝΣ) Θα τα πούμε αυτά για την κατοχή.

(ΓΜ) Θα τα πούμε μετά.

(ΝΣ) Ναι, θ' αρχίσουμε απ' την κατοχή, εδώ πρέπει να μας πείτε πολλά ...

(ΓΜ) Εντάξει.

(ΝΣ) ... για την.... για την κατοχή... για να τελειώσουμε...

0:39:43 - Ο λόγος που διάλεξε τη Γερμανία για σπουδές.

(ΝΣ) Ο λόγος που πήγατε στη Γερμανία, επέλεξαν οι γονείς τη Γερμανία και όχι, ξέρω 'γω, την Αγγλία που ήταν νικητές, ή τη Γαλλία που ήτανε μόδα τότε...

(ΓΜ) Το επέλεξα εγώ περισσότερο για τον εξής λόγο. Διότι ορισμένα μαθήματα στο κολέγιο γινόντουσαν αγγλιστί!

(ΝΣ) Ναι.

(ΓΜ) Γεωγραφία, χημεία και τα λοιπά. Οι δάσκαλοι ερχόντουσαν απ' την Αμερική. Ήτανε νέα παιδιά, τα οποία είχαν πολεμήσει τους Ιάπωνες στον Ειρηνικό, είχαν πάει μετά και είχαν κάνει κάποιο μπάτσελор, έστω κάποιο μάστερ, και είχαν έρθει να διδάξουνε. Και για μένα, τους κοροϊδεύαμε εμείς, «*Ποιον προτιμάτε, ποιανού τη στρατηγική προτιμάτε του Ρόμελ ή του Μοντγκόμερι;*» Γιατί γι' αυτούς αυτά τα ονόματα ήταν «γαία ινκόγνιτα». Και τους κοροϊδεύαμε. Και έβλεπα ότι αυτοί δεν ήτανε στο ίδιο πολιτιστικό κλίμα το δικό μας και της Γερμανίας. Και υπήρχανε κάνα δυο στο σόι που είχανε πάει και είχανε σπουδάσει και επειδή ο αδερφός θα έμενε μόνο 2 χρόνια, πήγαμε μαζί με τον αδερφό μου στη Γερμανία.

0:40:48 - Αχνά θυμάται την ανατίναξη της «ΕΛΛΗΣ»

(ΝΣ) Λοιπόν, ας έρθουμε τώρα στη δεκαετία του '40 να σταθούμε λιγάκι εδώ στην Αθήνα. Θυμάστε τον βομβαρδισμό της «ΕΛΛΗΣ», την ανατίναξη.

(ΓΜ) Πολύ αχνά, πολύ αχνά.

(ΝΣ) Κάποια ανάμνηση εκείνης της μέρας όχι, δεν έχετε, ήσασταν παιδάκι μικρό.

Θυμάμαι ένα ραδιόφωνο, ένα ραδιόφωνο κάτι έλεγε για την «ΕΛΛΗ», τίποτε άλλο.

0:41:16 - Την Κατοχή η πείνα χτύπησε και το Χαλάνδρι. Ο αδερφός της γυναίκας του έδινε λαχανικά στους Χαλανδραίους.

(ΝΣ) Οπότε μετά, στην, στην κατοχή, τα πρώτα χρόνια, έτσι, της πείνας στο Χαλάνδρι, έχετε κάποιες μνήμες...

(ΓΜ) Βεβαίως, βεβαίως!

(ΝΣ)... γιατί καταλαβαίνω η οικογένειά σας και άλλες οικογένειες στο Χαλάνδρι που είχανε κτήματα...

(ΓΜ) Βεβαίως!

(ΝΣ) Δεν τη ζήσαν τόσο πολύ....

(ΓΜ) Θυμάμαι πολύ καλά να χτυπάει το κουδούνι και να μου λέει η μάνα μου «*Πήγαινε ν' ανοίξει να δεις ποιος είναι!*» Πήγαινα, άνοιγα, ήταν ένας άνθρωπος στα κακά του χάλια και παρακαλούσε να του δώσουμε μία κουταλιά λάδι. Έπινε την κουταλιά, κατέβαινε τη σκάλα, τα σκαλοπάτια, τον κήπο, έβγαινε έξω, έκλεινε τη σιδερένια πόρτα του κήπου πίσω του, έπεφτε και πέθαινε. Αυτό το θυμάμαι πολύ καλά. Το θυμάμαι πολύ καλά!

(ΝΣ) Ήταν '41-'42 εκείνη την εποχή της μεγάλης πείνας;

(ΓΜ) Δεν θυμάμαι ακριβώς πότε αλλά υπήρχανε πάντοτε άνθρωποι που δυστυχούσανε.

(ΝΣ) Είχε αρκετούς νεκρούς στο Χαλάνδρι από την..., απ' την πείνα.

(ΓΜ) Όχι πάρα πολλοί, διότι υπήρχε... υπήρχαν τα περιβόλια. Και ο αδερφός της είχε περιβόλι. Εκεί πηγαίνανε στον Πρόεδρο πολλοί, στον αδερφό, οι πρόσφυγες...

(ΝΣ) Ακριβώς αυτό ήθελα να πω...

(ΓΜ) Και του λέγανε...

(ΝΣ) ...τι θυμάστε απ' τους πρόσφυγες.

(ΓΜ) ... «Σε παρακαλώ πάρα πολύ, δώσε μας κανένα κουνουπίδι, δεν έχουμε να φάμε». Αυτός δεν τους απαντούσε, «Σας δίνω», «Δεν σας δίνω» αλλά «Μπείτε μέσα μόνοι σας και κόψτε ό,τι θέλετε!». Και τον είχανε πολύ περί πολλού τον αδερφό και την οικογένειά μας διότι με τους ..., η οικογένειά μου έχει υποστηρίξει πάρα πολύ τους πρόσφυγες, πάρα πολύ.

0:42:55 - Θυμάται τον παλιό προσφυγικό συνοικισμό. Γυναίκες από τον συνοικισμό βοηθούσαν την μητέρα του στο πλύσιμο των ρούχων. Τυχαία συνάντηση με απογόνους εκείνων των γυναικών.

(ΝΣ) Σαν παιδάκι είχατε πάει στο προσφυγικό, τον παλιό προσφυγικό συνοικισμό; Τον θυμάστε καθόλου;

(ΓΜ) Πολλές φορές! Θυμάμαι, για τον εξής λόγο, διότι σας είπα εδώ πέρα, για το Ίδρυμα πέρσι, πρόπερσι είχε έρθει μια γιαγιά και μας ζήτησε, αυτό δεν σας το 'χω πει...

(ΝΣ) Όχι.

(ΓΜ) ...και μας ζήτησε να μην πληρώσει το παιδί να γραφτεί στο παιδικό σταθμό. Ήταν η εγγονή της. Τρεις γενεές. Άλλες τρεις γενεές πίσω ήτανε μια πλύστρα, η οποία ερχόταν στο σπίτι, έπλενε για τη μάνα μου, είχε στο χαγιάτι ένα καζάνι με φωτιά από κάτω, ζέσταινε νερό και έπλενε. Η κόρη της, όταν γέρασε αυτή, ερχότανε και έκανε τη δουλειά αυτή ήταν και μοδίστρα. Η κόρη της μοδίστρας ή κόρη της κόρης ήταν και αυτή. Λοιπόν έξι γενιές τούς έχω ζωντανούς. Όταν μου λέτε για τον οικισμό του, του Χαλανδρίου ήταν σε πολύ πρωτόγονες καταστάσεις, ξύλινα σπίτια με χαρτόνια και τα λοιπά...

0:44:02 - Η εικόνα των σπιτιών του Προσφυγικού Συνοικισμού.

(ΝΣ) Τα θυμάστε, έχετε εικόνα...

(ΓΜ) Εικόνα, ναι, τα νερά που τρέχανε στους δρόμους αλλά έχω και πάνω από όλα την εικόνα των εισόδων των παραγκών αυτών. Δεν υπήρχε παράγκα χωρίς δυο, τρεις, έστω, γλάστρες με βασιλικούς.

0:44:21 - Τεχνίτες που χρησιμοποιούσαν για δουλειές από τον Προσφυγικό Συνοικισμό. Δεν είχε ακούσει ποτέ να μιλούν απρεπώς για τους πρόσφυγες.

(ΝΣ) Μάλιστα.

(ΓΜ) Κατά τ' άλλα, με τους μαστόρους, διότι όταν είχαμε ανάγκη έναν μάστορα θα πήγαινα στον Συνοικισμό και θα φώναζα τον τάδε, τον τάδε θα 'ρχότανε και θα χαιρετούσαν τη μάνα μου, «Καλημέρα κυρά Μιχάλαινα...»

(ΝΣ) Αυτά λίγο αργότερα. Δεκαετία '50...

(ΓΜ) Ναι, ναι, ναι!

(ΝΣ) Στο Νέο Συνοικισμό! Ή κι απ' τον Παλιό;

(ΓΜ) Όχι τον Παλιό!

(ΝΣ) Απ' τον Παλιό!

(ΓΜ) Τον Παλιό! Θέλω να πω ότι εμείς δεν είχαμε, κατά κανένα τρόπο, ακούσει για τους «τουρκομερίτες» και το 'να και τ' άλλο...

(ΝΣ) Δεν ακούγατε Χαλανδραίους να μιλάνε έτσι για τον...

(ΓΜ) Δίπλα μας ακριβώς στο σπίτι ήταν ένας Ανδρέας, ο οποίος μίλαγε πολύ βαριά ελληνικά αλλά ουδέποτε είχαμε... Κοροϊδεύαμε μόνο όταν μπήκαν οι Γερμανοί μέσα ότι μια φορά είχε φτερνιστεί αυτός και το άκουγε όλο το Χαλάνδρι που φτερνίστηκε. Και μια ίλη ιππικού που πενούσε απ' έξω, αγριέψαν τ' άλογα. (Γέλια)

(ΝΣ) Μάλιστα.

Ω(ΓΜ) στε αυτό ουδέποτε! Η μητέρα μου θυμόταν, και μας το 'λεγε κι αργότερα, ότι για πρώτη φορά στη ζωή της είδε στο Χαλάνδρι γυναίκα με κραγιόν. Και το... και το ντύσιμό της ήτανε πιο, πιο ζωηρό, πιο χρωματιστό...

(ΝΣ) Δεν λέγανε πάντως για τις γυναίκες, από 'κει, τις Μικρασιάτισσες, έτσι πράγματα, όπως ότι είναι «παστρικές» που ακούμε...

(ΓΜ) Δεν είχα ακούσει στο σπίτι μου ποτέ

(ΝΣ) Δεν είχατε ακούσει...

(ΓΜ) Το μόνο που είχα ακούσει μια φορά, ότι ο αδελφός της μάνας μου, στην Αθήνα, ερχότανε μία Μικρασιάτισσα (ακατάληπτο) πολύ καλά ντυμένη, περιποιημένη και τα λοιπά και αυτός της είπε «Αμάν η Σμύρνη!» Και αυτή με το πρώτο γυρίζει την τσάντα και του δίνει μία (γέλια). Αλλά δεν ακούστηκε ότι ήτανε του δρόμο, αλλοίμονο!

(ΝΣ) Στο σχολείο είχατε συμμαθητές στο δημοτικό, προσφυγόπουλα;

(ΓΜ) Ασφαλώς θα είχαμε αλλά δεν θυμάμαι! Ούτε στο σχολείο είχε γίνει λόγος.

0:46:50 - Κατά τη διάρκεια της Κατοχής συνελήφθη ο αδερφός της γυναίκας του και απελευθερώθηκε με παρέμβαση των Χαλανδραίων.

(ΝΣ) Τώρα στη δεκαετία του '40 εδώ είχε μεγάλη... είχε οργανωθεί το ΕΑΜ και ξέρουμε ότι, έχουμε ακούσει ότι πολλοί Χαλανδραίοι και κυρίως από το Συνοικισμό είχαν οργανωθεί στο ΕΑΜ και κάποιοι στον ΕΛΑΣ.

(ΓΜ) Μάλιστα. Λοιπόν, ο θείος εδώ πέρα, που έχει χτίσει το ... τέτοιο, ήταν αξιωματικός με τον Πλαστήρα και τα λοιπά. Και ήταν πολύ κοντά στους πρόσφυγες διότι τους είχε δει, είχε γυρίσει πίσω μαζί τους στην Ελλάδα. Εν πάση περιπτώσει όταν άρχισαν τα δεκεμβριανά, ο ΕΛΑΣ, ήταν ο καπετάν Γιώτης εδώ πέρα ο Φλωράκης, υπεύθυνος όλης της περιοχής. Συνέλαβε όχι τον αξιωματικό ο οποίος άρχισε να κρύβεται και μας είχε ειδοποιήσει μια κοπέλα η οποία είχε άντρα στον ΕΛΑΣ, να κρυφτείτε και τα λοιπά, και πήρανε αυτόν που είχε το περιβόλι. Και τον πήγαν στην

Φραγκόκλησα. Τότε έγινε ξεσηκωμός στο Συνοικισμό, πήραν και τον παπά και πήγανε στην Φραγκόκλησα και τον απελευθερώσανε. Διότι είχανε μεγάλη εμπιστοσύνη, μεγάλη υποχρέωση σ' αυτόν τον άνθρωπο που τους έδινε να φάνε τα λαχανικά...

(ΝΣ) Ποιος ήταν αυτός;

(ΓΜ) Ο αδερφός της μάνας μου.

(ΝΣ) Ο αδερφός ναι.

(ΓΜ) Εντάξει! Οι άλλοι οι..., ο αξιωματικός και μαζί με τον αδερφό μου φοβηθήκανε και φύγανε, πήγανε σ' έναν κουμπάρο πρόσφυγα στο Νέο Ψυχικό, ο οποίος τους πέρασε (ακατάληπτο) του Κολωνακίου, να πούμε, που ήτανε η κατάσταση... Αυτά είχανε γίνει τότε...

0:48:40 - Η σύλληψη του πατέρα του και ο τρόπος απόδρασής του. Η πρόσκλησή του στο Τμήμα Χωροφυλακής για να καταθέσει εναντίον κομμουνιστών.

(ΓΜ) Ο πατέρας μου δεν ήτανε... δεν είχε καμία ανάμειξη σε πολιτικά, δεν πήγαινε στο καφενείο, δεν ήξερε κανείς τι..., τι πίστευε πολιτικά.

(Μικρή διακοπή)

0:48:59

(ΓΜ) Και τότε ο ΕΛΑΣ συνέλαβε τον πατέρα μου, ήρθαν στο σπίτι και τον πήρανε διότι είχε αυτά τα ... τους τους γυναικαδέλφους. Και τον πήγαν στην Κηφισιά ως κρατούμενο. Και τους είπανε ότι αν φύγει κανείς απ' τη φάλαγγα αυτή και πάει και χωθεί στις φάλαγγες των **ομήρων** (τονίζει τη λέξη) που περνάγανε, θα τον εκτελέσουμε επί τόπου! Ο πατέρας μου είπε «*Χαμένος που είμαι...*» πήγε και χώθηκε στην φάλαγγα, επειδή είχε υπαλλήλους μέσα από την Εθνική Τράπεζα με τους οποίους τους βοηθούσε να κοιμάται ένας μαζί με τον πατέρα μου, γιατί ο πατέρας μου είχε χράμι μαζί του, του είχαμε πάει χράμι. Οι άλλοι δεν είχα χράμι. Και τον πήγαν στη Λαμία με τα πόδια. Γύρισε πίσω και, άλλο μάθημα ζωής, ψειριάρης και τα λοιπά. Την άλλη μέρα το πρωί ήρθε ο Διοικητής της Χωροφυλακής, του Τμήματος της Χωροφυλακής Χαλανδρίου με πολλούς τεμενάδες, «*Μπράβο, Συγχαρητήρια!*» και τον παρακάλεσε να πάει στο Τμήμα να καταθέσει εναντίον κομμουνιστών του Χαλανδρίου. Και αυτός στην κυριολεξία τον έδιωξε, τον πέταξε έξω και του είπε «*Αυτά τα πράγματα είναι του παρελθόντος, ξεπερασμένα, ξεχασμένα τώρα μονιασμένοι θα κοιτάξουμε να ξεπεράσουμε τον πόλεμο και να αρχίσουμε σαν άνθρωποι.*» Αυτό...

(ΝΣ) Για ποια χρονιά μιλάμε;

(ΓΜ) Το '45, αρχές του '45 όταν είχε τελειώσει το...

(ΝΣ) Μετά το... ναι.

(ΓΜ) ... το κίνημα.

(ΝΣ) Μάλιστα.

0:50:35 - Οι Αυστριακοί που είχαν επιτάξει ένα δωμάτιο του σπιτιού τους έκλαιγαν βλέποντας τις φωτογραφίες των παιδιών τους.

(ΝΣ) Και ξανά λιγάκι πίσω με τους Γερμανούς εδώ, που ήταν ένας μεγάλος αριθμός ένα τάγμα νομίζω Γερμανών, εδώ!

(ΓΜ) Δεν ξέρω ακριβώς...

(ΝΣ) Ναι!

(ΓΜ) Το μόνο που ξέρω είναι το δωμάτιο που είχαν πιάσει σε μας Αυστριακοί οι οποίοι κάθε βράδυ, μιλάγαν καλά Γαλλικά, κάθε βράδυ βγάζαν τις φωτογραφίες των παιδιών τους και κλαίγανε με δάκρυα. Οι άλλοι τι κάνανε, δεν ξέρω.

0:51:02 - Συνάντηση με παιδιά εβραϊόπουλα.

(ΝΣ) Στο κέντρο του Χαλανδρίου υπήρχε, στη γειτονιά υπήρχε φόβος, υπήρχε...

(ΓΜ) Ε, υπήρχε...

(ΝΣ) Α, δηλαδή εσείς αυτό είχατε εκλάβει ως παιδί;

(ΓΜ) Ήτανε ξένοι, αλλά ο μπάρμπας μου, ο οποίος είχε το περιβόλι, είχε κοντά του έναν άλλον που είχε περιβόλι και αυτός είχε κρύψει εβραίους, εκεί. Και μια μέρα μας φέρανε δυο παιδιά στην ηλικία μας, ήμασταν και 'μεις μικροί και μας λέει «Θα παίξετε με τα παιδιά τώρα, αλλά δεν θα τους ρωτήσετε ούτε πώς τα λένε, ούτε τι έρχονται, ούτε τίποτα. Δεν θα μιλήσετε, θα παίξετε μόνο!» Ο ένας από αυτούς, ένας άλλος μεγάλος είναι πρόεδρος τώρα, πέρυσι τουλάχιστον, των διασωθέντων από το Αουσβιτς. Και θυμόταν ότι είχε έρθει στο Χαλάνδρι,

(ΝΣ) Είχε Εβραίους στο Χαλάνδρι, ξέρατε τότε κάποια οικογένεια Εβραίων;

(ΓΜ) Δεν θυμάμαι, δεν είχε ακουστεί.

(ΝΣ) Ναι.

(ΓΜ) Δεν είχε ακουστεί.

(ΝΣ) Ναι. Επίσης, αν θυμάστε...

0:52:01 - Οι Αυστριακοί πριν φύγουν απ' το Χαλάνδρι πήραν διαταγή να ξεριζώσουν τα ραπανάκια, τα οποία δεν είχαν ακόμη φυτρώσει. Η γερμανική νοοτροπία.

(ΓΜ) Με συγχωρείτε, να σας πω αυτό που μάθαμε τότε, περισσότερο μετά, ήταν η γερμανική νοοτροπία, που με ρωτάγατε, οι Αυστριακοί που ήτανε, ήτανε γεωργοί στην πατρίδα τους. Και φυτεύανε κάτι για να τρώνε. Και είχανε φυτέψει ραπανάκια. Όταν τελείωσε ο πόλεμος και εδόθη διαταγή «Καταστρέψτε άπασαν περιουσίαν Γερμανικού Ράιχ» και προς τα πάνω, τους μαζέψαν το πρωί στην αναφορά και τους είπανε «Διαταγή να πάτε στο χωράφι και να ξεριζώσετε ό,τι έχετε!» Τα ραπανάκια δεν είχανε φυτρώσει ακόμα, τους βάλανε ένα ένα και τα ξεφυτρώσανε! (Γέλια) Κι αυτό έγινε και προκάλεσε και κάποια θυμηδία. Και κάποια θυμηδία και στο Πολυτεχνείο, ο

διπλανός μου ήταν Γερμανός, ήμασταν στο διπλανό τραπέζι, σχεδιάζαμε, και τότε ήταν που η Γερμανία απέκτησε στρατό. Μετά τον πόλεμο με τον Αντενάουερ απέκτησε στρατό. Του λέω «Για μια στιγμή, ματοκυλίσσατε την Ευρώπη, καταστρέψατε όλο τον πλούτο, τον κτιριακό πλούτο τον παραδοσιακό πλούτο της Γερμανίας και λοιπά και στρατό πάλι;» «Α!..» μου λέει «...και 'γω δεν θέλω να κάνουμε στρατό αλλά εάν κάνουμε στρατό θα τον κάνουμε καλά!» Αυτό, πώς να πούμε, χαρακτηριστικό για τη γερμανική νοοτροπία.

0:53:30 - Το μεγάλο μπλόκο του Χαλανδρίου.

(ΝΣ) Απ' την κατοχή έτσι άλλο, κάποιο άλλο περιστατικό είχατε ακούσει.... Για μπλόκο...

(ΓΜ) Θυμάμαι το μπλόκο του Χαλανδρίου όπου... (μικρή παύση) ε..., ε ... το μπλόκο του Χαλανδρίου, ναι! Μαζέψανε όλους τους άντρες στην πλατεία...

(ΝΣ) Πολύ κόσμο, δηλαδή.

(ΓΜ) Όλους τους άνδρες, ναι!

(ΝΣ) Μάλιστα

(ΓΜ) Εγώ θυμάμαι ότι είχα μείνει με τις γυναίκες πίσω, λόγω ηλικίας... πιάσανε μερικούς...

(ΝΣ) Θυμάστε καταδότες έτσι...τι λέγανε...

(ΓΜ) Τι λέγανε δεν ξέρω, υπήρξαν καταδότες και ήτανε και γνωστό ότι μερικές, μερικοί, απ' αυτούς ξέρω μόνον έναν, συνεργαστήκαν με τους Γερμανούς.

(ΝΣ) Θέλετε να πείτε όνομα;

(ΓΜ) Όχι!

(ΝΣ) Μπορείτε να το πείτε και να μην το δημοσιοποιήσουμε.

(ΓΜ) Ξεχάστε το! Ξεχάστε το!

(ΝΣ) Εντάξει!

(ΓΜ) Διότι κάποιος απόγονος μπορεί να επιζεί τώρα...

(ΝΣ) Ναι, σεβαστό!

(ΓΜ) ... και να πληρώνει τις αμαρτίες τότε... Εν πάση περιπτώσει αυτός έφυγε αμέσως για το εξωτερικό και γύρισε αργότερα, όπου είχαν ξεχαστεί τα...

(ΝΣ) Εγώ θα σας ρωτήσω στα ίσια... Έχω ακούσει ότι ο Δήμαρχος, ο διορισμένος Δήμαρχος Θεοδοσίου, έχουμε μαρτυρίες και επώνυμες, ήταν ένας απ' αυτούς, δεν φορούσε κουκούλα, ότι κατέδιδε ο ίδιος. Έχετε ακούσει τίποτα τέτοιο;

(ΓΜ) Βεβαίως, έχω ακούσει για τον Θεοδοσίου, τον θυμάμαι και μετά τον πόλεμο, δεν ακούστηκε τίποτα τέτοιο, δεν διώχθηκε, δεν είχε καμία δίωξη καθόλου, και το ξέρω απ' το εξής περιστατικό.

0:55:21 - Τα Σώματα Ασφαλείας του Ράλλη.

(ΓΜ) Τότε στον πόλεμο απάνω ο πρωθυπουργός Γιάννης Ράλλης ίδρυσε τα Σώματα Ασφαλείας, στα οποία πήγανε απ' ότι μπορώ να ξέρω τριών ειδών άνθρωποι. Πρώτα, πρώτα πήγανε μερικοί αξιωματικοί του στρατού, του ελληνικού στρατού, οι οποίοι δεν είχανε φύγει. Δεύτερο, είναι ότι σε μερικές περιπτώσεις κάνανε επιστράτευση. Και τρίτο, πήγανε τα... τα κατακάθια της ελληνικής κοινωνίας. Στους δεύτερους η επιστράτευση, ένας ξάδερφος της μητέρας μου και ο διπλανός μας φίλος του, πήρανε φύλλο πορείας να πάνε να παρουσιαστούνε, επιστρατεύτηκαν κανονικά. Και λέγανε τότε ότι τα είχε δώσει τα ονόματα αυτά ο Θεοδοσίου. Πολύ αμφιβάλλω, να τα έδωσε. Και αυτοί πήγανε και περάσαν άσχημα διότι ήταν με ανθρώπους, οι οποίοι ήτανε κατωτάτης υποστάθμης, όπως σας είπα, και επίσης ότι στο δρόμο που γυρίσανε όταν παίρνανε άδεια φοβόντουσαν μην του σκοτώσουνε! Στις γειτονιές που περνάγανε. Και δεν είχανε καμία σχέση με Γερμανούς, εντελώς, κοιτάγαν τη δουλειά τους... Ήταν από τους ελαχίστους τους οποίους επιστράτευσαν. Οι άλλοι ήταν «του σχοινοῦ και του παλουκιού»!

0:56:47 - Η πρόθεση να χτιστεί τείχος ή τοίχος για να ξεχωρίσουν τους πρόσφυγες από τους Χαλανδραίους.

(ΝΣ) Ναι. Και κάτι λίγο σχετικό μ' αυτό, αρχές δεκαετίας του '50 στο Δημοτικό Συμβούλιο έχουμε ακούσει ότι είχε, υπήρξε πρόταση να χτιστεί τοίχος, το τείχος ή ο τοίχος ανάλογα, για να ξεχωρίσει τους Χαλανδραίους από τους πρόσφυγες. Είχε μπει μια πρόταση τέτοια, έχετε ακούσει γι' αυτό κάτι;

(ΓΜ) Δεν το έχω ακούσει, θα το μάθαινα αυτά γιατί αρχές του '50 ...

(ΝΣ) Ως πρόταση, δεν πέρασε.

(ΓΜ) ... είμαι στην Αθήνα, ήμουν σχετικά μεγάλος, θα είχα ακούσει. Όχι, τέτοιο πράγμα δεν είχα ακούσει.

(ΝΣ) Ξαναγυρνάω λιγάκι πίσω, το αναφέρατε γι' αυτό, το ένα είναι το μπλόκο, στο οποίο αν θυμάστε τη χρονιά θα μας βόηθαγε, όχι, δεν, δεν πειράζει, αλλά θυμάστε ότι ήτανε πάρα πολύς κόσμος, προσπαθούμε να κάνουμε μια έρευνα πάνω σε αυτό υπήρξε, δεν υπήρξε το μπλόκο του Χαλανδρίου το μεγάλο και το επιβεβαιώνετε και 'σεις.

(Αλέξανδρος) Δεν είναι επιβεβαιωμένο αυτό;

(ΓΜ) Λυπούμαι αλλά το τσάι, με φωνάζει το τσάι.

(ΝΣ) Ναι, ναι. Το αμφισβητεί ο Αγγελής. Ότι έχει κάνει έρευνα και ότι δεν υπήρξε μπλόκο στο Χαλάνδρι, το μεγάλο μπλόκο που λέμε εμείς, εμείς το έχουμε αναφέρει στο βιβλίο, έχουμε μαρτυρίες και να τώρα χαίρομαι που βλέπω μια μαρτυρία ακόμα, γι' αυτό επιμένω λίγο... Είπε «όλους τους άνδρες του Χαλανδρίου».

(Αλέξανδρος) Όχι, είναι σαφές ότι το θυμάται πολύ καλά.

(ΝΣ) Το θυμάμαι πολύ καλά, επομένως για μένα είναι μια είναι μια ιδιαίτερη στιγμή για μένα αυτή η μαρτυρία.

Ακολουθεί συζήτηση μεταξύ της Κας Σιαφάκα και του Αλέξανδρου.

1:00:07

(ΝΣ) Στο μπλόκο να σταθούμε λιγάκι ό,τι θυμάστε αλλά να θυμάστε ανθρώπους που τους στείλανε στον... σε στρατόπεδο συγκέντρωσης, αν θυμάστε κάτι...

(ΓΜ) Όχι! Όχι, όχι!

(ΝΣ) Μετά θυμάστε...

(ΓΜ) Θυμάμαι άλλα σχετικά παρεμφερή, παραδείγματος χάριν, υπήρχε δάσκαλος των αγγλικών Ηλιάσκος στο Κολέγιο, που έφυγε και πήγε κάτω και έγινε..., έγραφε «Τα νέα...», έγραφε «Τα νέα του Αγώνα».

Μέρος 2^ο (Συμπληρωματική)

0:00:20

(ΓΜ) Κοιτάξτε, ίσως θα έπρεπε να το έχω ακούσει για τον εξής λόγο. Διότι, το '50, '51, εκεί, έγιναν δημοτικές εκλογές και ο μπάρμπας μου ο Γιώργος, εδώ πέρα, με το κληροδότημα, είχε εκλεγεί Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου. Κι αποκλείεται...

(Αλέξανδρος) Κατ' αρχάς ο Μπάρμπας Γιώργος ήταν άνθρωπος που προερχόταν, ας την πούμε, την αριστερή πτέρυγα των Βενιζελικών...

(ΓΜ) Και προς τους πρόσφυγες!

(Αλέξανδρος)... είχε τέτοιες εμπειρίες, δηλαδή, τέλος πάντων...! Νομίζω απαντάμε στο προηγούμενο ερώτημα!

(ΓΜ) Ναι, ναι.

Μικρή παύση

0:01:18

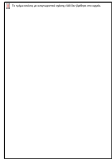
(ΓΜ) Στους πρόσφυγες ήταν πολύ κοντά η οικογένεια... Μάστορες, υδραυλικοί, χτίστες, κεραμιδάδες, έξι γενιές απ' την πλύστρα μέχρι σήμερα, εδώ...το κοριτσάκι.

(ΝΣ) Ωραία, θα τα πούμε λοιπόν στις 2/2.

Σημειώσεις

¹ «Υδρούσα» εννοεί το παλαιό κτίριο στις οδούς Αγίας Παρασκευής & Αριστείδου

- ² Το «Λίτσειο είναι το 2^ο Δημοτικό (έτος κατασκευής 1932) είναι στην οδό Φ.Λίτσα & Σ.Καλησπέρη. Το 1^ο Δημοτικό είναι αυτό στις οδούς Καραολή & Δημητρίου & Αριστοφάνους (έτος κατασκευής 1930)
- ³ Υπήρχαν πάντα στο Χαλάνδρι κάθετοι σιδερένοι ανεμόμυλοι με φτερωτή, προκειμένου να αντλούν νερό. Ακόμα και σήμερα στην περιοχή πίσω από το Σταθμό της Αγ. Παρασκευής στην οδό Έλλης υπάρχει ένας τέτοιος ανεμόμυλος.

- ⁴ Στροφυλιά : η στροφυλιά περιλαμβάνει κυρίως τα κουκούτσια, τις φλούδες των σταφυλιών και τους κλώνους από τα τσαμπιά